

УДК 78.071.2.4/.5 Венедиктов Л.

Цитування:

Степурко В. І. Педагогічні нарративи хорового диригента Л. М. Венедиктова. *Мистецтвознавчі записки: зб. наук. праць*. 2021. Вип. 39. С. 141-144.

Stepurko V. (2021). Pedagogical narratives of choral conductor L. M. Venediktov. *Mystetstvoznavchi zapysky: zb. nauk. prats'*, 39, 141-144 [in Ukrainian].

Степурко Віктор Іванович,
композитор,
заслужений діяч мистецтв України,
лауреат Національної премії
імені Тараса Шевченка,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
професор кафедри академічного і естрадного
вокалу та звукорежисури
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0002-2648-4766>
viktorstepurko@gmail.com

ПЕДАГОГІЧНІ НАРАТИВИ ХОРОВОГО ДИРИГЕНТА Л. М. ВЕНЕДИКТОВА

Мета роботи. У статті розглянуто викладацьку діяльність професора НМАУ ім. П. І. Чайковського Л. М. Венедиктова, що у спілкуванні з учнями формував розуміння сутності творчої особистості у спорідненості з соціумом, а висловленням власного бачення мистецьких шляхів і цивілізаційного поступу суспільства сприяв стрімкому розвитку культури наступними поколіннями творчої молоді. **Методологія** дослідження пов'язана із використанням педагогічних нарративних технологій, під кутом зору активізації творчого потенціалу здобувачів вищої освіти, що зосереджується на триєдиному зв'язку мови, комунікації та соціальної складової, фокусується не лише на логічному викладі подій, але й на проблемі особистісного психологічного сприйняття в умовах певного стану соціуму. **Наукова новизна.** Вперше розглянуто викладацьку діяльність у контексті теорії історичного та психологічного нарративу, проаналізовано педагогічну школу викладача, як спосіб систематизації індивідуом історичного досвіду й передавання його учням на основі психологічного нарративу. Виявлено різноспрямованість зусиль викладача у комбінванні мовного контенту різних рівнів спрямованості: інтелектуальної, емоційної, сенсорної, візуальної тощо. **Висновки.** Охарактеризовано риси психологічних, історичних та біографічних нарративних концептів, використаних викладачем для досягнення професійного та духовного зростання його учнів. Констатовано, що викладацька діяльність видатного Маестро увінчалася цілою плеядою видатних митців, що працюють зараз у багатьох країнах світу й в Україні.

Ключові слова: нарративні технології, творчий потенціал, мовний контент, нарративний концепт, духовне зростання.

Stepurko Victor, composer, Honored Artist of Ukraine, laureate of the Taras Shevchenko National Prize, Ph.D. candidate, associate professor. Professor of Academic and Variety Vocal and Sound Directing The National Academy of Leadership in Culture and Arts

Pedagogical narratives of choral conductor L. M. Venediktov

The purpose of the article is to consider the teaching activity of the professor of NMAU named after P. I. Tchaikovsky L. M. Venediktov, who in communication with students formed an understanding of the essence of creative personality in kinship with society, and the expression of their own vision of artistic paths and civilizational progress of society contributed to the rapid development of culture by future generations of creative youth. **The methodology** is related to the use of pedagogical narrative technologies, from the point of view of activating the creative potential of higher education students, focusing on the threefold connection of language, communication, and social component, focuses not only on the logical presentation of events but also in a certain state of society. **Scientific novelty.** For the first time the teaching activity in the context of the theory of historical and psychological narrative is considered, the pedagogical school of the teacher is analyzed as a way of systematization by the individual of historical experience and its transfer to students on the basis of the psychological narrative. The diversity of the teacher's efforts in combining language content of different levels of orientation is revealed: intellectual, emotional, sensory, visual, etc. **Conclusions.** The features of psychological, historical, and biographical narrative concepts used by the teacher to achieve the professional and spiritual growth of his students are described. It was stated that the teaching activity of the outstanding Maestro was crowned by a whole galaxy of outstanding artists who now work in many countries of the world and in Ukraine.

Key words: narrative technologies, creative potential, language content, narrative concept, spiritual growth.

Актуальність теми дослідження. Спілкування творчої особистості з соціумом відбувається шляхом формування наративів, які є висловленням власного бачення мистецьких шляхів й цивілізаційного поступу суспільства. Особливо це стосується педагогічної діяльності, а поєднання творчої креативності з викладацькою обдарованістю – особливий щасливий випадок для висловлення власних творчих ідей, що зможуть підтримати й розвинути наступні покоління творчої молоді. Тож, зафіксовані у пам'яті особистості, творчі наративи викладача стають основою мистецького шляху учня, хоча і підлягають постійному оновленню й осмисленню. Стрімкий розвиток культури, тим не менше, не може поколихнути важливих основ творчої школи видатного викладача, що із вдячністю іменується Вчителем з великої букви.

Аналіз досліджень і публікацій. Наративістська теорія історії та психології розроблена низкою провідних вітчизняних та закордонних і вітчизняних науковців, таких як М. Бахтін [5], К. Гемпель [2], А. Данто [3], П. Оппенгейм [7], Ч. Тейлор [4], Н. Чепелева [8] тощо. Увага дослідників зосереджується на триєдиному зв'язку мови, комунікації та соціальної складової. Вказані науковці фокусуються не лише на проблемі інформування, у якому є логічний виклад події, але й на проблемі особистісного психологічного сприйняття в умовах певного стану соціуму. Це питання розглядається ними не лише з точки зору наукової теорії наративу як структури висловлення, але й наративної теорії впливу на суб'єкт сприйняття.

Тож розгляд викладацької діяльності у контексті теорії історичного та психологічного наративу є спробою розглянути педагогічну школу викладача як спосіб систематизації індивідом історичного досвіду й передавання його учневі на основі психологічного наративу.

Виклад основного матеріалу. Видатний Маєстро, Герой України, професор кафедри хорового диригування Національної музичної академії ім. П. І. Чайковського Лев Миколайович Венедиктов, за спогадами багатьох його учнів, виховував необхідні компетентності у здобувачів вищої освіти, засновані на умінні майбутніх митців конструктивно мислити, розуміти і, найголовніше, любити музику.

Можна з упевненістю стверджувати, що ці речі взаємопов'язані, адже об'єкт нашої закоханості і є ідеальним конструктом, хоча ми визнаємо у ньому лише прекрасний образ. Але Господом Богом так створено світ, що його життєдайність є точно розрахованою константою, якою ми повинні не просто

користуватися у повсякденні, а захоплюватися нею й вивчати.

Саме на оцих трьох складових і було засновано педагогічну методику викладання Л. М. Венедиктова. Власне, методика, це слово занадто теоретизовано може розглядати живий виконавський процес, за яким Маєстро проводив заняття. Багато поколінь учнів висловлюють свої враження від його наративних установок у ставленні до музики, як до витонченої архітектурної форми, в яку вкладено душу і серце творця-композитора.

«Любов і розуміння» – ці слова досить часто виникають у процесі обговорення наративів педагогічної методики Льва Миколайовича Венедиктова з його колишніми учнями. І дехто з них висловлює своє здивування тим, що для усвідомлення такої простої думки їм знадобилося багато років. Цей факт можна трактувати так, що у стрімко змінюваному світі досить важко знайти рецепти порозуміння. Наростання особистісного психологічного детермінізму, почасти, нерозуміння багатьох чинників, що відбуваються в соціумі, не дозволяє спілкуванню на рівні «вчитель-учень» бути беззмарним і належить пройти багатьом рокам власної мистецької діяльності, щоб учень усвідомив і збагнув толерантну сутність особистості свого вчителя.

Науковці стверджують, що спілкування оповідача і слухача має бути пов'язаним із базовою культурно-історичною ситуацією в країні, щоб можна було співвідносити наративні форми з тим порядком, «хто, яку історію розповідає, де, коли й кому». [1] Але існує незаперечний факт, що в наш час зростає відчуженість поколінь. Як завжди, вона є результатом зміни пріоритетів, викривлення кута зору особистості під дією міфологічних наративів, нав'язаних суспільству. Відбулася зміна епохи і неймовірно важко буває усвідомлювати, що світ не став кращим, що любов у стосунках між людьми стає розмінною монетою, а розуміння перетворюється на корисливість.

Один із колишніх учнів Л. М. Венедиктова згадує, як довго професор умовляв його вибачитися перед директором Оперної студії Київської консерваторії, якого той вважав винуватцем їх конфлікту. Л. М. Венедиктов у подробицях пояснював учневі всі складності адміністративної посади, адже сам він довгий час працював директором Київського театру опери і балету. Цей епізод можна трактувати як психологічний наратив, спрямований на допомогу здобувачеві вищої освіти у вирішенні складних соціальних проблем, адже через свою нетерпимість

молода особистість могла мати серйозні проблеми у подальшому житті та творчості.

Аналізуючи стосунки Л. М. Венедиктова зі своїми учнями, не можна їх ідеалізувати, але у нарративному контексті перед нами постає образ людини зацікавленої, вибагливої до професійного зростання здобувача вищої освіти, але цілеспрямованої у своєму бажанні зрозуміти молоду особистість і допомогти їй у духовному зростанні. Технічне забезпечення диригента на заняттях наголошувалося лише як засіб для головної мети хорового мистецтва – філософського осмислення буття через художній образ.

Може виглядати дивним, що Л. М. Венедиктов, видатний музикант, у своєму пієтетному ставленні до композитора як творця музики різко негативно поставився до бажання одного зі своїх учнів навчатися одразу на двох факультетах – диригентсько-хоровому та композиторському. Однак, побоювання викладача справдилися пізніше у тому, що студент дійсно серйозно ослабив свою підготовку до занять з диригування у класі Л. М. Венедиктова, якого це дуже ображало. Знову ж таки, і сам студент зізнавався, що до нього набагато пізніше прийшло розуміння усіх труднощів, які чекали на цьому шляху і про які професор знав наперед.

Відомо, що композитор і диригент – це протилежності одного і того ж світу мистецтва. За твердженням видатних митців, реалізація задуму є його спростуванням. Тож шлях «фізичного» народження твору є складним і суперечливим, а світ зовсім не випадково знає багато прикладів психічної невірноваженості творців музики і сухої черствості диригентів-формалістів. У той час, як нарративний шлях композитора концентрується на інтенційних порухах внутрішнього неусвідомленого «Я», завдання диригента – сформулювати екстраверсійний нарратив даного твору, спрямований у світ соціуму. Композитор висловлює свою залюбленість до власного «Я» у «поліфонії», за М. Бахтінін, зі своїм внутрішнім «Я», а диригент має сформулювати нарратив любові до Всесвіту, на рівні розуміння задуму композитора, врахування можливостей виконавця і задоволення потреб слухача.

У цьому сенсі Л. М. Венедиктов був тим острівцем любові між двома творчими полосунами і можна було дивуватися його налаштованості віднайти найпотаємніші порухи душі композитора, які є започаткованими у засобах музичної виразності. І саме з уст видатного Маестро початківці-студенти могли почути історію про Артуро Тосканіні, котрий якось підчас

важкого репетиційного процесу одного з творів французького композитора-імпресіоніста Клода Дебюссі показав оркестрантам тонку шовкову хустку, підняв її високо над головою і розтиснув пальці. Всі заворожено дивилися на тканину, яка легко і плавно ширяла у повітрі й нарешті безшумно приземлилася. «Ну тепер ви зрозуміли мене, панове? Прошу вас, зіграйте мені ось точно так!» [6]. Ця нарративна історія на все життя запала студентам до душі як свідчення глибокої пошани до творця, яким є композитор.

Маститий Маестро Л. М. Венедиктов був знайомий із багатьма видатними композиторами і виконавцями. У історіях про них завжди звучав мотив любові, розуміння, толерантності й захвату їх титанічною працею. Наприклад, згадуються мистецькі історії, повідані студентам про блискучого італійського тенора-гастролера, якому український диригент радить «не викладатися» повністю на репетиції, на що той відповідає, що він по-іншому не вмє; історію психологічного нарративу, пов'язану з іншим диригентом, що м'яко й толерантно, довго і наполегливо вимагає від виконавців найвитонченішої майстерності, в результаті чого музиканти самі просять його краще підвищувати голос на них; про композитора Дмитра Шостаковича, який відзначив хоровий колектив і постановку своєї опери «Катерина Ізмайлова» саме Київським оперним театром. Отож, блискучі оповіді про видатних диригентів, композиторів і виконавців, з якими професору доводилося спілкуватися на творчому шляху, вражали учнів і залишилися у їх пам'яті на все життя.

Як вже зазначалося, ставлення Л. М. Венедиктова до твору визначалося суто філософсько-психологічними категоріями, що завжди є першопричиною будь-якого творчого задуму. Адже не можна, скажімо, структурно побудувати у виконавському плані «Сцену під Кромами» з опери «Борис Годунов» Модеста Мусоргського, не розуміючи соціального розмаїття люду, що знаходиться у цей момент на площі. Інший приклад: хоровий твір Георгія Свиридова «Душа стремиться к небесам» (Душа прагне до небес) на слова Сергія Єсеніна, що його не можна правильно трактувати, не розуміючи суті Православної віри. Саме на таких принципах засновувалися нарративні установки Школи професора Л. М. Венедиктова.

Прив'язаність Маестро до класико-романтичного мистецтва викликала його насторожене ставлення до авангардної творчості сучасних композиторів. Цілком ймовірно, що вже згадувана історія про

студента, що забажав навчатися на композиторському і диригентсько-хоровому факультетах одночасно, саме тому викликала у професора неймовірний спротив. Однак, у класі Л. М. Венедиктова постійно розучувалися й диригувалися твори духовної спрямованості, незважаючи на офіційне несприйняття релігії комуністичною владою того часу. У цьому сенсі слід згадати, наприклад, релігійні твори Г. Свиридова, що справляли на учнів відповідне враження і впливали на їх самостійну творчість у подальшому.

Повертаючись до виголошеного нарративу життєвої і викладацької Школи Л. М. Венедиктова «любов і розуміння», слід сказати, що, пройшовши горнило більшовицьких змагань від диригента фронтового військового ансамблю – до головного хормейстера Національної опери України та професора Національної музичної академії ім. П. І. Чайковського, Маєстро втілював цей принцип у життя легко і невимушено, що, очевидно, було закладено його батьком, відомим у Санкт-Петербурзі регентом та і всією інтелігентною родиною.

Наукова новизна. Вперше розглянуто викладацьку діяльність у контексті теорії історичного та психологічного нарративу, проаналізовано педагогічну школу викладача як спосіб систематизації індивідом історичного досвіду й передавання його учням на основі психологічного нарративу, виявлено різноспрямованість зусиль викладача у комбінуванні мовного контенту різних рівнів спрямованості: інтелектуальної, емоційної, сенсорної, візуальної тощо.

Висновки. Л. М. Венедиктов працював у оперному театрі в Києві більше 40 років. Це складні часи засилля більшовицької ідеології й пафосного прославлення «вождів». Потрібно було мати велику витримку, толерантність і розуміння необхідності продовжувати улюблену справу, що проявилось у досягненні колосальних успіхів хору Національної опери на світовій арені. Викладацька діяльність видатного Маєстро увінчалася цілою плеядою видатних митців, що працюють зараз у багатьох країнах світу й в Україні. Особистість Л. М. Венедиктова як одного з представників мистецької еліти, що проповідувала у своїй діяльності величні традиції естетики класикоромантичного музичного мистецтва, нарративи людяності, любові й розуміння, є знаковою для України.

Література

1. Брокмейер И. Нарратив: проблемы и обещания одной альтернативной парадигмы. Вопросы философии. 2000. № 3. С. 29-42.

2. Гемпель К. Г. Логика объяснения. Москва: Дом интеллектуальной книги, 1998. 237 с.

3. Данто Артур. Що таке мистецтво? Вид. Ад Маргінем. 2016. URL: <https://www.yakaboo.ua/chto-takoe-iskusstvo.html> (дата звернення: квітень 2021).

4. Долгочуб А. Ю. «Наративи секуляризації» в концепції Ч. Тейлора: дис. ... канд. філос. наук: 09.00.02 «Діалектика та методологія пізнання»/ Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Одеса, 2014. 226 с.

5. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. [авт.-уклад. Ковалів Ю. І.]. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 2. 2007. 624 с.

6. Легендарний Артуро Тосканіні - випадки з його життя і його божество – Музика. URL: <https://iskusstvo-zvuka.livejournal.com/41196.html> (дата звернення: квітень 2021)

7. Соціально-психологічні чинники розуміння та інтерпретації особистого досвіду: монографія / Н. В. Чепелева, Т. М. Титаренко, М. Л. Смільсон [та ін.]; за ред. Н. В. Чепелевої. Київ: Пед. думка, 2008. 256 с.

8. Ратников В. С., Краснонос Н. А. Об особенностях научного объяснения в гуманитарном знании. Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Философия, Культурология. Политология. Социология». 2014. Том 27 (66). №1. С. 30-40.

References

1. Brokmeyer, I. (2000) Narrative: Problems and Promises of an Alternative Paradigm. Questions of Philosophy, 3, 29-42 [in Russian].

2. Hempel K.G. (1998). The logic of explanation. Moscow: House of the intellectual book [in Russian].

3. Dante. Arthur. (2016). What is art? Kind. From Margin. URL: <https://www.yakaboo.ua/chto-takoe-iskusstvo.html> [in Ukrainian].

4. Longchub A.Yu. (2014). "Narratives of secularization" in the concept of Ch. Taylor. Qualified scientific work on the rights of the manuscript. Thesis for a Candidate Degree in Philosophy (Doctor of Philosophy), specialty 09.00.02 "Dialectics and Methodology of Cognition". Odessa [in Ukrainian].

5. Literary Encyclopedia: in 2 volumes. (2007). [ed. Kovaliv Yu. I.]. K., Vol. 2. [in Ukrainian].

6. Legendary Arturo Toscanini - cases from his life and his deity - Music. URL: <https://iskusstvo-zvuka.livejournal.com/41196.html> [in Russian].

7. Socio-psychological factors of understanding and interpretation of personal experience (2008). Kyiv: Ped. Opinion [in Ukrainian].

8. Ratnikov V. S., Krasnonos N. A. (2014). On the features of scientific explanation in humanitarian knowledge. Scientific notes of the Taurida National University. V. I. Vernadsky. The Philosophy, Culturology Series. Political science. Sociology, 27 (66), 1 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 09.02.2021
Отримано після доопрацювання 15.03.2021
Прийнято до друку 22.03.2021